

061:347.471(047)

Badis Róbert–Sóti Melinda–Zsoldos Brigitta

A VAJDASÁGI MAGYAR CIVIL SZERVEZETEK HELYZETÉNEK FELMÉRÉSE

*Fact-Finding Survey into the Situation of the Hungarian Civil
Organizations in Vojvodina*

Kutatásunk célja a vajdasági magyar civil szervezetek helyzetének felmérése volt. A kutatás kvantitatív módszeren alapult: kérdőíveket küldtünk szét a vajdasági magyar civil szervezetek vezetőinek. A kérdőív több kérdésblokkot tartalmazott: a szervezetek infrastruktúrájára, a humán erőforrásra, a pályázati tapasztalatokra, a képzési igényekre, a jövőképekre, illetve a gazdasági helyzetükre vonatkozó kérdésekkel. Több mint száz szervezet küldte vissza a kérdőívet, amelyeknek összesen 14 307 tagja van. Ezeknek a szervezeteknek a jellemzőit, tapasztalatait vizsgáljuk, illetve foglaljuk össze a tanulmányban.

Kulcsszavak: civil szféra, civil szervezet, civil szervezetek helyzete, kérdőíves vizsgálat.

I. HÁTTÉR

1. Bevezető

A civil társadalom magában foglalja a polgári kezdeményezések mindazon formáit, amelyekben a polgárok önkéntesen vesznek részt érdekeik érvényesítése végett. A fejlett demokráciákban mindig fejlett a civil társadalom is. Gordon White négy pontban határozta meg a civil szférának a társadalom demokratizálásának folyamatában betöltött szerepét.

1. A civil társadalom megváltoztatja a hatalomnak az állam és a társadalom között kialakult egyensúlyát, éspedig a társadalom javára. Ezt a szerepét sokszor csak konfliktusok vállalásával tudja ellátni.

2. A politikai döntések indokoltságának nyilvános megítélése révén ellenőrzi és felügyeli az állami szektort. A politikusok elszámoltathatósága a fő cél.

3. Közvetítő szerepet játszhat az állam és a társadalom között.

4. Hozzájárul ahhoz, hogy a demokratikus intézmények és folyamatok legitim módon és kiszámíthatóan válaszoljanak az új kihívásokra.

Az Európai Unió a következő jellemzőket tulajdonítja a civil szervezeteknek:

– Nonprofit jelleg, tehát tilos a profitszerzés: nem termelhetnek profitot, így nincs módjuk jutalékosztásra. Úzhatnak jövedelemszerző tevékenységet, de a termelt javakat kizárólag eredeti céljaik elérése érdekében használhatják fel. E jellemző miatt nem tartoznak a piaci szektorhoz.

– Önkéntesség: önkéntesen alakulnak, és tevékenységük általában magában foglalja az önkéntes jelleget.

– Intézményesültség: szerepelnek a hivatalos nyilvántartásban, rendelkeznek alapszabállyal, alapító okirattal, amely tartalmazza kitűzött céljait, tevékenységi körüket, illetve felépítésük és működésük szabályait.

– Függetlenség, működési autonómia: függetlenek a kormánytól, nem tartoznak az állami szektorba; ez a viszony azonban nem zárja ki a kormányzati támogatást, megrendelést és együttműködést.

– Közhasznúság: nem saját érdekében tevékenykednek, hanem közvetlenül vagy közvetetten a tágabb társadalom érdekeit szolgálják, hozzájárulnak a társadalom egészséges működéséhez.

Az EU által meghatározott fenti sajátságokon kívül jellemző rájuk a pártpolitikai tevékenységtől való tartózkodás, nemkülönben az egyházi hierarchián, intézményrendszeren kívüliség.

2. Történeti áttekintés

A vajdasági civil szféra megalakulása az 1980-as évek elején vette kezdetét a művelődési egyesületek megalakulásával. Az 1982. és az 1988. évi jugoszláv törvény tette lehetővé, hogy polgári társulások jöjjenek létre. A '80-as évek vége felé mind több létesült különböző érdekek képviselőjében. A Magyarországon 1990-ben történt politikai változások hatására kialakultak a határon túliak támogatásának különféle formái. A '90-es évektől kezdődően már nem csak hagyományápoló civil szervezetek működtek a Vajdaságban, hanem más érdekek is előtérbe kerültek. Mivel a magasan kvalifikált emberek, az akkori értelmiségiek nem találták meg önmagukat a hivatalos szférában, önkezdményezés útján létrehozták az első önálló civil szervezeti képviselőket, amelyek a jelenlegi civil szféra alapját képezik.

3. Törvényi háttér

A társadalmi szervezetekről és polgári egyesületekről szóló jelenleg hatályos 1982. évi szerbiai törvény idejétmúlt, nehézkes. A 2007 júliusában bemutatott törvénytervezet ehhez képest nagy áttörést biztosítana, ha a parlament elfogadná.

A hatályos és 1982 óta többször módosított törvény a szocialista öngazgatást, mint elsődleges szerveződési formát veszi alapul, ennek megfelelően az egyes fejezetek és szakaszok is hasonló, szocialista szellemben és stílusban íródtak.

Szerbia 2002-ben, az Európai tanácsbeli tagság nyomán arra vállalt kötelezettséget, hogy 2004-ig új egyesületi törvényt alkot, ez azonban a mai napig nem készült el. Figyelemreméltó viszont, hogy az elavult, de még hatályos egyesületi törvényt 2005-ben módosították.

E néhány mondatnyi bevezetést követően lássuk, hogyan kívánja szabályozni az egyesületek alapítását, jogi helyzetét, nyilvántartását és egyéb fontos kér-

déseket a törvénytervezet. A legelső szembeötlő újdonság, hogy a régi nehézkes forma helyett a tervezet már címekkel is ellátja a szakaszokat, áttekinthetőbbé téve ezzel a szöveget. Sokkal pontosabban határozza meg az egyesület fogalmát, mint a törvény, ugyanakkor kerüli a törvényt jellemző szocialista „szakszavakat”. A tervezet szerint nem kötelező az egyesületek nyilvántartásba vétele, de kétségtelenül előnyös, ugyanis az egyesület a bejegyzéssel jogi személlyé válik, a jogi személyiséggel rendelkező egyesületek pedig állami támogatást vehetnek igénybe, illetve gazdasági tevékenységet is csak ilyen státusú egyesületek végezhetnek. Jegyezzük meg, hogy a tervezet szerint sem végezhetnek elsődlegesen gazdasági tevékenységet az egyesületek, mindössze arról van szó, hogy amennyiben ez az egyesület alapszabályából kifejezetten kitűnik, illetve az egyesület céljával összhangban áll, akkor folytatható gazdasági tevékenység. A nyereség ilyen esetben sem osztható fel a tagok, alapítók és a tisztségviselők között.

Bizonyos közérdekű (oktatási, tudományos, kulturális, egészségügyi stb.) célok elérése érdekében az állam pályázat útján deklaráltnan támogathatja az egyesületeket.

A tervezet a jelenlegi 10 helyett megelégszik 3 alapító személlyel. Ezek akár cselekvőképes természetes, akár jogi személyek is lehetnek, közülük egy szerbiai lakó-, illetve székhellyel kell hogy rendelkezzen. 14 évnél idősebb kiskorú személy csak törvényes képviselőjének hitelesített írásbeli engedélyével lehet alapítója egyesületnek, tagja viszont 14 év alatti személy is lehet.

Változás várható a nyilvántartás tekintetében is. Jelenleg ez a belügyminisztérium szerveire hárul, a jövőben ezt a jogot átruháznák a helyi önkormányzati szervekre.

A szerb alkotmánynak megfelelően az egyesület nevének bejegyzésekor a cirill betűs írásmód az irányadó, de ezzel párhuzamosan lehetőség van a kisebbségek nyelvén, sőt egyéb idegen nyelveken is bejegyeztetni az egyesületet.

További fontos változás, hogy a tervezet pontosan rögzíti (ahogy a gazdasági szervezeteknél szokták), hogy milyen módon válhat ki egy szervezet egy másiktól, illetve egyesülhet más szervezettel/szervezetekkel, tehát a jogutódlás szabályozva van. Ugyanígy pontos a szabályozás a felszámolás és a csődeljárás tekintetében is.

Az egyesület tevékenységének betiltásáról ugyancsak rendelkezik a tervezet: ezt a jogot az alkotmánybíróság hatáskörébe utalja.

A jelenlegi szabályozás is módot teremt arra, hogy külföldiek egyesületi tevékenységet végezzenek Szerbiában, ám a tervezet, a többi kérdéshez hasonlóan, ebben a témában is nyitást eredményezhet, ugyanis jogot biztosít a külföldi egyesületek számára is, hogy Szerbiában képviselőt létesítsenek. A külföldi egyesületek rendes tevékenységet kizárólag a nyilvántartásba történő bejegyzés után végezhetnek.

Az idevonatkozó kérdések tekintetében remélhető, hogy a rendelkezések nyomán változás következik be egyes polgári jogi jogintézmények tekintetében, a tervezet ugyanis említi a közjegyzői tevékenységet is, amely intézmény Szerbiában jelenleg ismeretlen.

Összességében megállapítható, hogy a tervezet az eddigi törvényhez képest sokkal európaibb, modernebb módon kívánja rendezni az egyesületekkel kapcsolatos kérdéseket. Bizonyára előfordul egy-két nem megfelelően fogalmazott szakasz is, ezek azonban nem olyan jelentősek, hogy ne lehetne rajtuk akár módosításokkal is változtatni. Annál is inkább, mivel a jelenlegi törvény nem csak megszövegezésében elavult, hanem fontos kérdésekről egyáltalán nem rendelkezik. A most alakuló parlamenten tehát a sor, hogy törvényjavaslattá tegye, majd megszavazza a tavaly bemutatott, de már 2002-ben formába öntött tervezetet.

II. A VAJDASÁGI MAGYAR CIVIL SZERVEZETEK HELYZETÉNEK FELMÉRÉSE

1. Módszer

Kutatásunk során elsődleges célunk az volt, hogy elkészítsük a vajdasági magyar civil szervezetek adatbázisát. Azok a civil szervezetek kerültek az adatbázisba, amelyek vagy deklaráltak a magyar kisebbség érdekében tevékenykednek, vagy pedig olyan szervezetek, amelyeknek tagjai (többnyire) magyarok, de nem kifejezetten kisebbségi érdekeket képviselnek. Az adatbázis megközelítőleg 400 civil szervezetet foglal magában. Kutatásunk másik kiemelt célja, hogy felmérjük ezek helyzetét. A minél szélesebb körű adatfelvétel érdekében minden szervezet vezetőjének küldtünk postán egy kérdőívet. A levélhez válaszbortéket is mellékelünk, hogy a visszaküldési arány minél magasabb legyen. A kérdőív tartalmazott kérdéseket a civil szervezet vezetőjére, illetve a szervezet tagságára, felszereltségére, kapcsolataira, problémáira, nehézségeire vonatkozóan. A visszajuttatott kérdőíveket SPSS program segítségével rögzítettük, majd elemeztük.

2. A civil szervezetek jellemzői

A civil szervezetek vezetőinek egy hónap állt rendelkezésükre a kérdőívek kitöltésére. A többször meghosszabbított határidő lejártáig 104-en küldték vissza a kérdőíveket, a megkérdezettek 22,1 százaléka. Ennél kedvezőbb arányra számítottunk, de szerencsére a visszaküldött kérdőívek is jól használható és elemezhető információkkal szolgáltak. A következő szervezetektől érkeztek feldolgozható adatok:

Zöld Világ

Nektár, Méhészek Egyesülete, Kanizsa

Kyokushin Karate Organization of Vojvodina
Ostorkai Polgárok Egyesülete
Ludas Matyi Művelődési Egyesület
Agro-Service
Becse Község Gyermekbarát Egyesülete
Cantinlena Kamarakórus
Újra Dolgozom (New Start)
Cinema Filmműhely
Generáció Ifjúsági Egyesület
Juvenior Polgárok Egyesülete
Népdalbarátok
Rokkantak Szövetsége
Vajdasági Magyar Diákszövetség
Petőfi Sándor Művelődési Egyesület
Art-Galery
Temerini Teleház
Famulus Nagycsaládosok Egyesülete
Active Független Ifjúsági Szervezet
Pulzus
Szőke Tisza Művelődési Egyesület
Leso Természetjáró Egyesület
Nagycsaládosok Egyesületeinek Vajdasági Szövetsége
Iparosok Lányi Ernő Művelődési Egyesülete
Népi Technika-Aero-Modellező Szekció
Identitás Kisebbségkutató Műhely
Petra
Vöröskereszt
Orpheus-Theater Amatőr Színjátszó Társulat
Keljföljancsi Gyermekanimátor Szervezet
Wass Albert Követőinek Asztaltársasága
Eszperantó Egyesület
Ekumenska Humanitarna Organizacija
Dudás Gyula Múzeum- és Levéltárbarátok Köre
Aracs Hagyományápoló Társaság
Arany János Magyar Művelődési Egyesület
Kéz a Kézben
Fogyasztóvédelmi Központ
Zentai Gazdakör
TINCSE–Tisza menti Nagycsaládosok Egyesülete
I. Helyi Közösség Nőaktíva – Ada
Tűzsziget – Tisza menti Nagycsaládosok Egyesülete

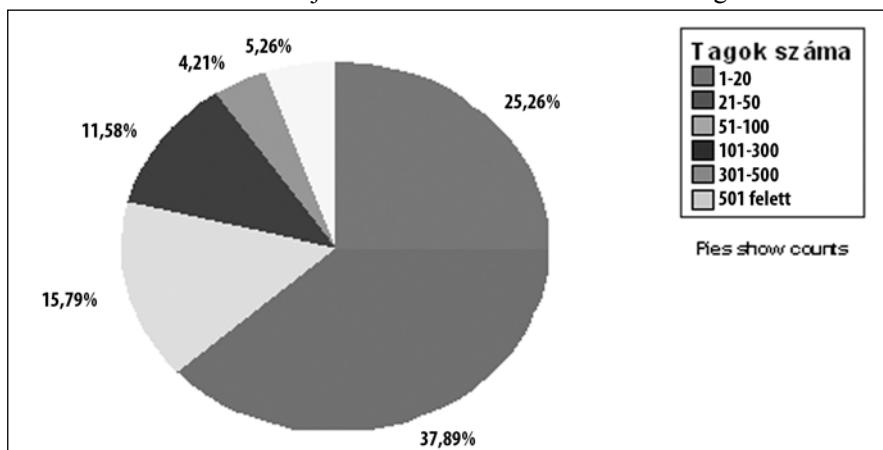
Vöröskereszt, Ada
Önkéntes Tűzoltó Testület
ST. Longinus Középkori Hagyományörző Egyesület
Rozetta Kézműves Társaság
Ci-Fi Civil Központ
Nők Szervezete
Vakok és Gyengénlátók Egyesülete
Kézimunka Kedvelőinek Köre
Petőfi Sándor Művelődési Egyesület
KINCSE
Helyi Művelődési Közösség, Bezdán
Adonaj
Jugoszláviai Magyar Mérnökök és Építészek Egyesülete
Magyar Kultúrkör „Nezsény”
TK „Venus”
Hinga Művelődési Egyesület
Életfa, Nagycsaládosok Egyesülete
zEtna Polgárok Egyesülete
Nők Klubja, Muzslya
Fehér Tó – Háké
Táborolók Kedvelő Egyesület Tisza
Móricz Zsigmond Magyar Művelődési Egyesület
Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium
Petőfi Sándor Művelődési Egyesület
Agrár-unió
Képzőművészeti Alkotóműhely
Dél-Tisza menti Polgárok Egyesülete
Nytított Távlatok
Hunyadi János Művelődési Egyesület
Tisza Klub
Keresztény Értelmiségi Kör
Magyarokanizsai Vöröskereszt
Musica Humana Kamarakórus
Bácska, Vasutasok Hegymászó Egyesülete
Rákóczi Szövetség, Magyarokanizsa
Ady Endre Művelődési Egyesület
Szabadidő-Szervezők Egyesülete
Moto Klub Zyntharew
Jugoszláv Kékkereszt Egyesület
Zentai Diáksegélyző Egyesület
Önkéntes Tűzoltók Egyesülete, Kanizsa
Vitkay H. Á. Társaság

Locator
 Önkéntes Tűzoltó Testület
 Népkör Magyar Művelődési Központ
 Temerini Kertbarátok Köre
 Újságírók Magyarokanizsai Egyesülete
 Gyermekbarátok Szervezete
 Bolyai Farkas Alapítvány
 Mobilitás
 Ábrahám Pál Egyesület
 Délibáb Magyar Művelődési Egyesület
 Vajdasági Magyar Civil Szövetség
 Becsei Gyümölcs, Gyümölcstermelők Egyesülete
 Anima Civil Szervezet
 Ady Endre Művelődési Egyesület
 Kiss Lajos Néprajzi Társaság
 Profil Polgárok Egyesülete
 Hagyományápoló Kör
 Jókai Mór Művelődési Egyesület

2.1. A tagság

A kérdőívre válaszoló civil szervezetek közül 95 közölt pontos taglétszámot. Az összesen 14 307 tagnak 51,5 százaléka nő, 48,5 százaléka pedig férfi. A szervezetenkénti taglétszámú átlag 150,6 fő. Ugyanakkor a taglétszám mediánja 38 fő. (A medián valamely értékre vonatkoztatva az az érték, amelynél a többinek a fele nagyobb és a fele kisebb.)

A következő ábra mutatja a szervezetek létszám szerinti megoszlását.

Jól látható, hogy a civil szervezetek mintegy kétharmadának (63,15 százaléknak) a tagsága nem haladja meg az 50 főt. A 100 fő feletti taglétszámú szervezetek aránya 21,05 százalék. A kis és a közepes taglétszámú szervezetek

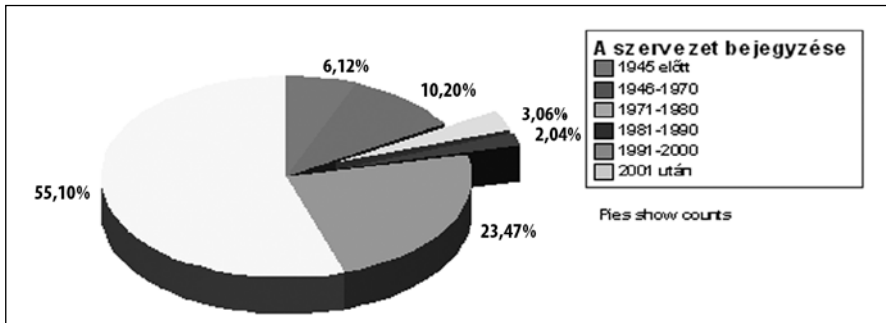
alkotják a civil szféra többségét. Ez az arány jól tükrözi a szervezetek potenciális humán erőforrását.

A civil szféra által képviselt erőforrásokkal kapcsolatban pontosabb képet kapunk, ha az aktív tagokat vesszük számba, mivel ez az a humán erőforrás, melyet ténylegesen mozgósítani tudnak a szervezetek tevékenységük során.

Mint kitűnt, a civil szervezeteknek majdnem a fele kis szervezetnek számít az aktív tagságot illetően, hiszen 46 százalékukban 20 alatti az aktív tagok száma; 21–50 aktív tagja van a szervezetek 26,8 százalékának, ők tekinthetők a közepes nagyságú szervezeteknek. Több mint 10 százalék azoknak a nagynak minősülő szervezeteknek az aránya, amelyekben 101-nél is több az aktív tag.

2.2. Alapítási év szerinti megoszlás

A kérdőívre válaszoló szervezetek között viszonylag sok a fiatal, újonnan alakult civil szervezet (55,1 százalék). Ez a tény a Vajdaságban jelenleg zajló folyamatot tükrözi, most megy végbe a civil szféra expanziója, egyre nő az új szervezetek száma.

Ha a 2001 óta bejegyzett szervezetekhez hozzávesszük az 1990-es években alakultakat, akkor a civil szférának több mint a háromnegyedéről beszélünk.

Alig több mint öt százalék azoknak a szervezeteknek az aránya, amelyek a jugoszláviai „békeidőkben”, a ’70-es és ’80-as években alakultak. 1946 és 1970 között a szervezetek 10,2 százalékát vették nyilvántartásba.

A II. világháború előtt a szervezetek 6,1 százalékát jegyezték be. Sok olyan szervezet van, amely régebből működik, mint amikortól nyilvántartásba került, ennek az az oka, hogy a régi szervezeteket újra bejegyeztették a tagok.

2.3. A tagság életkora

A civil szervezetek tagságának életkor szerinti megoszlása a következő:

A szervezetben alkotott arányuk	18 év alattiak	18 és 30 év közöttiek	31 és 50 év közöttiek	50 év feletti
0	48,4	13,7	9,5	20,1
1-20	24,2	43,1	44,2	32,6
21-50	18,9	26,3	30,5	26,3
51-75	3,2	9,5	11,6	11,6
76-100	5,3	7,4	4,2	8,4

Mint látható, a civil szervezetek 48,4 százalékában nincs 18 év alatti tag. Kiténik továbbá, hogy a tagságot nem a fiatalok alkotják, hanem inkább a középkorúak.

3. A civil szervezet fő tevékenysége

A civil szféra létrejöttének egyik oka, hogy az állam vagy nem kíván bizonyos közösségi igényekkel foglalkozni, vagy nem kielégítően áll hozzájuk. Érdekes képet kapunk, ha ilyen szemszögből vizsgáljuk a civil szervezetek fő tevékenységét:

A civil szervezet fő tevékenysége	Százalék
Kultúra	26,3
Vallás	1,9
Sport	1,9
Szabadidő, hobbi	7,8
Oktatás terén működő	9,7
Kutatás terén működő	1,9
Egészségügy	1,0
Szociális ellátás	7,8
Polgári védelem, tűzoltás	2,9
Környezetvédelem	2,9
Településfejlesztés	1,9
Gazdaságfejlesztés	1,9
Jogvédelem	1,0
Nonprofit szövetség	1,9
Szakmai, gazdasági érdekképviselet	8,7
Hagyományápolás	9,7
Tájékoztatás	2,9
Más	7,9
Összesen	100

Igyekeztünk minél szélesebb skálát kínálni a szervezetek számára, hogy minél pontosabban megjelölhessék saját fő tevékenységi körüket. A felkínált 19 lehetőség közül minden szervezet csak egyet választhatott. A közbiztonság védelmét, illetve az adományozással való foglalkozást egyetlen szervezet sem jelölte meg.

Mivel a vajdasági magyarok esetében egy erősen fogyatkozó kisebbségi társadalomról beszélünk, kézenfekvő, hogy a megmaradást, a magyarként megmaradást célul kitűző civil szervezetek vannak számbelileg legtöbben. Ezt tükrözi a fenti táblázat is, hiszen a kultúra terén működik a legtöbb civil szervezet (26,2 százalék), őket követik a hagyományápolással, illetve az oktatással foglalkozók

(külön-külön 9,7 százalékkal), majd azok, amelyek a szabadidő hasznos eltöltését jelölték meg célul, illetve valamilyen hobbi köré csoportosulnak (7,8 százalék); végül a szociális ellátás terén tevékenykedő szervezetek (7,8 százalék).

A fentiek alkotják a fő vonalat, más aktivitást viszonylag kevesebb szervezet folytat. Újabb jelenség azonban, hogy a civil szervezetek (még ha nem is tömegesen) teret követelnek maguknak a társadalom, illetve a kisebb helyi közösségek irányítása terén.

4. A civil szervezetek vezetőinek jellemzői

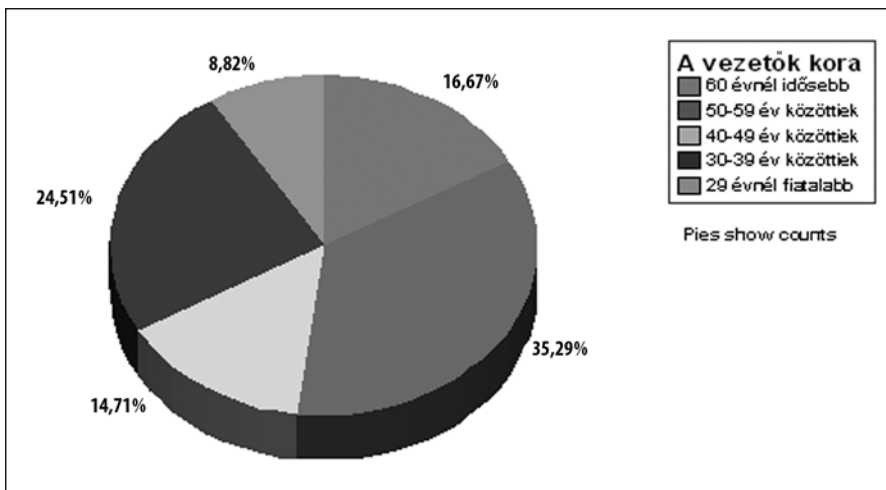
Egy civil szervezet tevékenysége és működése nagyban függ a vezetőjétől, ezért is kérdeztünk rá a szervezetek élén álló egyének néhány jellemzőjére. A kérdőívek 63,1 százalékát az elnök töltötte ki, 31,1 százalékát valamilyen más vezető pozícióban lévő tag (elnökségi tag, titkár), 5,8 százalékát pedig a szervezeten belül tisztséget nem viselő tag.

Mint a felmérésből kitűnt, a civil szervezetek vezetőinek 70,2 százaléka férfi, 29,8 százaléka nő.

Átlagéletkoruk 48 év; a férfi vezetőké 47, a női vezetőké 49 év.

A legidősebb civil szervezeti vezető 77 éves, a legfiatalabb pedig még fiatalok, 17 éves.

A szervezetek 35,3 százalékának 50 és 59 év közötti, míg további 16,6 százalékának 60 év feletti a vezetője.

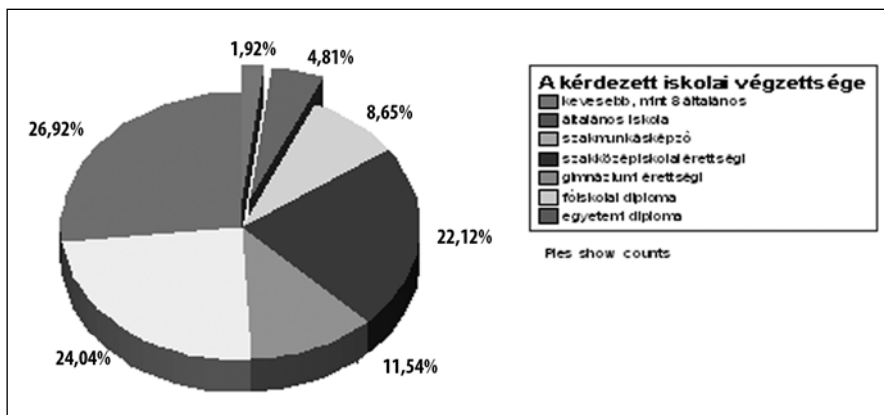
A civil szervezetek vezetőinek családi állapota a következő:

Hajadon/nőtlen	23,3 %
Házass	69,9 %
Elvált	4,9 %
Özvegy	1,9 %

Különbség mutatkozik a két nem között: a férfiak esetében magasabb a nőtlenek aránya (27,8 százalék), mint a nők esetében a hajadonok aránya (12,9 százalék). A nők körében viszont a házások aránya nagyobb a férfiakénál.

4.1. A civil szervezetek vezetőinek iskolai végzettsége

A vezetők iskolai végzettségének aránya meghaladja a Vajdaságban élő magyarok iskolai végzettségének arányát. A megkérdezettek több mint a felének van felsőfokú végzettsége: 26,9 százalékuk egyetemi végzettségű, míg 24 százalékuk főiskolai végzettségű. Ugyanez az arány a teljes lakosság körében 2,9 és 3,2 százalék.

Gimnáziumi érettségét a civil vezetők 11,5 százaléka szerzett, míg szakközépfiskolai érettségét 22,5 százaléka. 8,7 százalékuk szakmunkásképzőt fejezett be, és mindössze 4,8 százalékuknak van csupán általános iskolai végzettsége. 1,9 százalékuk nem fejezte be a teljes 8 osztályt.

Az alábbi táblázatból kitűnik, hogy 40–49-es korosztályban van a legtöbb felsőfokú végzettségű vezető, míg legalacsonyabb az arányuk az 50 év felettek körében (bár az összlakosság átlagának többszörösét találjuk ebben a csoportban is). A legfiatalabbak (29 éven aluliak) esetében az eredmény egy középérték.

	Nem teljes 8 általános	Általános iskola	Szaktun- kás- képző	Szakközép- iskolai érettségi	Gimnáziumi érettségi	Főiskolai diploma	Egyetemi diploma
60 évnél idősebbek	5,9	5,9	11,8	11,8	11,8	35,3	17,6
50-59 évesek	2,8	5,6	13,9	33,3	8,3	13,9	22,2
40-49 évesek	0,0	6,7	6,7	13,3	0,0	26,7	46,7
30-39 évesek	0,0	0,0	0,0	20,0	24,0	28,0	28,0
29 évesnél fiatalabbak	0,0	11,1	11,1	11,1	11,1	22,2	33,4

A fenti arányok azt mutatják, hogy a civil szféra rendelkezik olyan humán erőforrással, amely „papíron”, tehát a végzettségét tekintve, képes egy jól működő civil szektort létrehozni és működtetni.

5. A civil szervezetek hatóköre

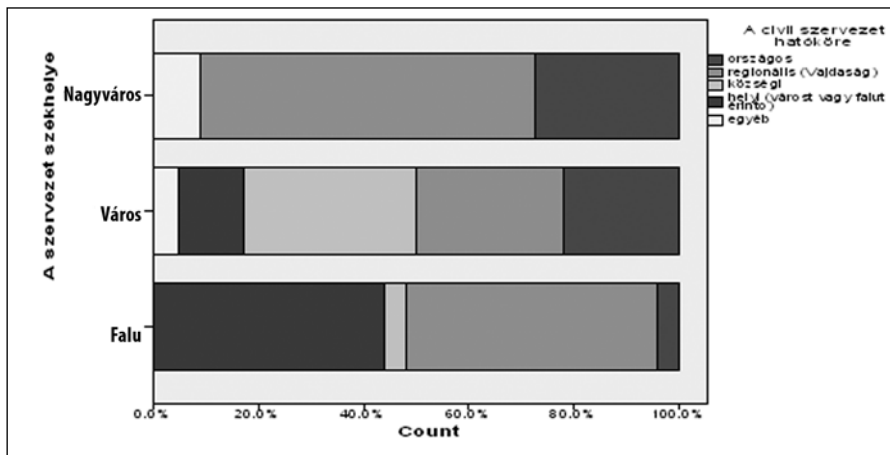
A civil szervezeteket székhelyük szerint három csoportba soroltuk: falusi, (kis)városi, nagyvárosi. A nagyvárosnál 50 000-es lélekszámot szabtuk meg alsó határnak. A kérdőívet kitöltő szervezetek 24,3 százalékának falu, 64,1 százalékának város, míg 11,6 százalékuknak nagyváros a székhelye.

A megkérdezetteknek a szervezetük hatókörét is meg kellett határozniuk. A következő eredményeket kaptuk:

Hatókör	Százalék
Országos	17,8
Regionális (Vajdaság)	37,6
Községi	21,8
Helyi: várost, falut érintő	18,8
Egyéb	4,0

A felmérés szerint az országos hatókörű civil szervezetek 17,8 százalékos arányt képviselnek. A legnagyobb az aránya a regionális (37,6 százalék) és a községi (21,8 százalék) hatókörű civil szervezeteknek. 18,8 százalék azoknak a szervezeteknek az aránya, amelyek a saját településükön tevékenykednek. „Egyéb” kategóriába tartozik a szervezetek négy százaléka, ezek kivétel nélkül nemzetközi hatókört jelöltek meg tevékenységük jellegéül.

Ha a fenti két jellemzőt – a szervezet székhelyét és a szervezet hatókörét – egymásra vetítjük, akkor a következő ábrát kapjuk:

A nagyvárosi székhelyű civil szervezetek 27,3 százaléka országos, 63,6 százaléka regionális, azaz vajdasági, míg a maradék 9,1 százalék nemzetközi hatókörű. Községi, illetve csak a saját települését érintő civil szervezet nem volt köztük.

A városi székhelyűek más arányokat mutatnak: 21,9 százalékuk országos, 28,1 százalékuk regionális, 32,8 százalékuk községi, 12,5 százalékuk helyi, 4,7 százalékuk nemzetközi hatókörű.

A falusi székhelyűek hatóköre a városiénál is jobban eltér a nagyvárosiéhoz képest: mindössze 4 százalékuk országos hatókörű, 48,0 százalékuk regionális, míg 44,0 százalékuk helyi szinten fejt ki tevékenységét. Mindössze 4 százalék a községi hatókörrel rendelkező civil szervezetek aránya. Nemzetközi hatókörű, falusi székhelyű civil szervezetről nem szereztünk tudomást.

6. A vezetőség

A vezetőség létszámbelileg is tarka képet mutat. Átlagosan 7,02 fő áll a szervezetek élén. A férfiak valamivel nagyobb arányban képviseltetik magukat a vezetőségben, mint a nők. A legtöbb szervezetnek (28,7 százalék) 5 fős vezetősége van. Tíz vagy kevesebb főből áll a vezetőség a szervezetek 85,1 százalékában. A vezetőségi tagok összlétszáma 709.

7. Alkalmazottak

A vajdasági magyar civil szféra egyik jellemzője, hogy nagyon kevés a foglalkoztatottja. A 104 szervezetnek összesen 40 főállású dolgozója van. A szervezetek munkájának hatékonyságán nagyon sokat javítana, ha ügyeinek intézésére saját alkalmazottjuk lenne, ezzel tehermentesülnének a vezetők, akik

az irányítással foglalkozhatnának. De lássuk, hogy a vizsgált szervezetekben milyen a fizetett munkaerő aránya.

A civil szervezetek vezetői 88,4 százalékban önkéntes munkában látják el feladatukat, 5,8 százalékuk szerződéses tiszteletdíjas alkalmazottként dolgozik, és mindössze 5,8 százalék azok aránya, akik főállású alkalmazottként munkálkodhatnak. A szervezetek túlnyomó többségében a vezetők mellékállásban végzik a szervezet irányításának feladatát, ami nagyban gátolja a hatékony és kiegyensúlyozott működést.

A vezető státusa a szervezetben	Százalék
Fizetett, főállású alkalmazott	5,8
Fizetett fél- vagy mellékállású alkalmazott	0,0
Szerződéses, megbízási díjas alkalmazott	5,8
Önkéntes munkában	88,4

A civil szervezetek 89,4 százalékában nincs főállású alkalmazott, 5,8 százalékuknak egy, 2,9 százalékuknak két ilyen dolgozója van. Vizsgálódásunk során két olyan szervezetre bukkantunk, amelynek több (az egyiknek hat fő, a másikkal 22 fő) fizetett főállású alkalmazottja van:

Fizetett, főállású alkalmazott	Százalék
Nincsen	89,4
1 fő	5,8
2 fő	2,9
5 főnél több	2,1

Egy mellékállású alkalmazottat foglalkoztat a civil szervezetek 3,8 százaléka, míg további egy százalékuk kettőt. A szervezetek 95,2 százalékának nincsen mellékállású alkalmazottja; mindössze 6 fő dolgozik ilyen státusban.

A szerződéses tiszteletdíjas alkalmazottak száma tarkább képet mutat. A szervezetek 74 százalékában egyet sem, 11,5 százalékában egy főt foglalkoztatnak szerződéses megbízásban. Sok helyütt ez szervezeten kívüli személy, akinek a munkáját nem nélkülözhetik, ez pedig a könyvelő. A szervezetek maradék 14,4 százalékának kettő vagy több szerződéses, megbízási díjas alkalmazottja van (a legnagyobb szám 50 fő). Összesen 130-an dolgoznak szerződéses tiszteletdíjas alkalmazottként a megkérdezett civil szervezetekben.

8. Kapcsolati formák

Nagyon fontos, hogy a szervezetek között milyen kapcsolat – szorosabb együttműködési vagy csak felszínesebb, informális – alakul ki. A vizsgált szervezetek – egy kivétellel – nem zárkoznak el más hasonló közösségek elől. El-

lenkezőleg, 54,9 százalékuk ápol valamilyen kapcsolatot magyarországi, 28,4 százalékuk pedig más országbeli civil szervezettel. A maradék 16,7 százalékuk azonban nincs a külföld felé irányuló kapcsolata.

A civil szervezetek a hatékonyabb érdekképviselet érdekében szövetségbe vagy valamilyen más hálózatba tömörülnek. A vizsgált vajdaságiaknak 64,6 százaléka tagja valamilyen civil hálózatnak, míg 35,4 százaléka még hálózaton kívüli.

A Vajdaságban egyidejűleg két civil hálózat is kiépülőben van, ezek a tagszervezeteket a kutatásunkkal párhuzamosan kezdték el toborozni. Céljük, hogy a vajdasági magyar civil szervezeteket erős szövetségbe szervezzék. A kérdőívben felvetettük, hogy mennyire ismertek ezek a kezdeményezések, illetve van-e csatlakozási hajlandóság a szervezetekben.

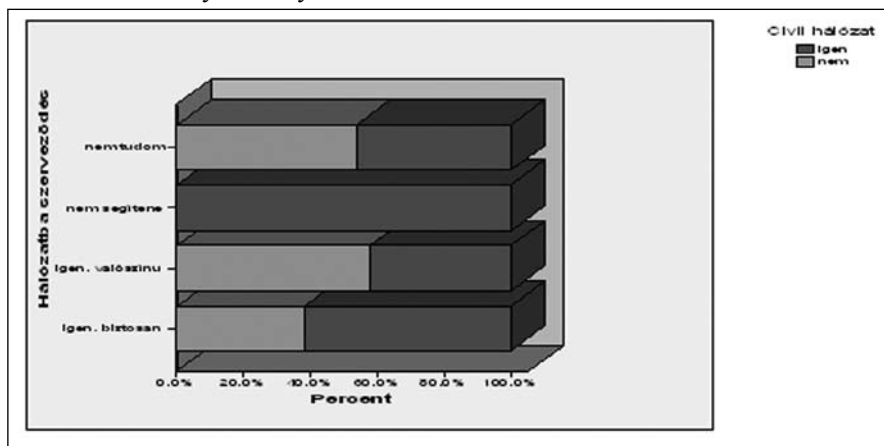
A Vajdasági Fejlesztési Háló a Vajdasági Magyar Szövetség kezdeményezésére jött létre, tehát egy politikai párt indítványozza a civil szervezetek együttműködését, azzal a céllal, hogy létrejöjjön a Vajdaság területét átfogó közösségfejlesztési hálózat. A kérdőív kitöltőinek 64,7 százaléka már hallott a kezdeményezésről, de a maradék 35,3 százaléknak nincs róla tudomása. A szervezetek vezetőinek 58,8 százaléka csatlakozna is ehhez az elképzeléshez, míg 16,7 százaléka elutasítja a hálózatba való belépést, a maradék 24,5 százalék pedig bizonytalan, még nem tudja, hogy belépne-e a hálózatba.

A Vajdasági Magyar Civil Szövetséget civil szervezetek alapították, hogy hatékonyabbá tegye a vajdasági magyar civil szervezetek munkáját, és fellenlítse együttműködésüket. Vezetőik 71,3 százaléka értesült a kezdeményezésről, de 28,7 százaléka nem. A csatlakozási hajlandóság valamivel magasabb, mint a Vajdasági Fejlesztési Háló esetében, mivel a megkérdezettek 65,7 százaléka kész a társulásra, 10,8 százalék utasítja el a belépést a szövetségbe, a bizonytalanok aránya pedig 23,5 százalék. Látható, hogy a civil kezdeményezés esetében, szemben a politikai kezdeményezéssel, nagyobb az együttműködési készség, kisebb arányú az elutasítás, és a bizonytalanok aránya is valamivel alacsonyabb.

	Hallott róla	Nem hallott róla
Vajdasági Fejlesztési Háló	64,7 %	35,3 %
Vajdasági Magyar Civil Szövetség	71,3 %	28,7 %

	Belépne	Nem lépne be	Nem tudja
Vajdasági Fejlesztési Háló	58,8 %	16,7 %	24,5 %
Vajdasági Magyar Civil Szövetség	65,7 %	10,8 %	23,5 %

A megkérdezett vajdasági magyar civil szervezetek vezetőinek 36,3 százaléka vélekedett úgy, hogy működésüket biztosan segítené, ha hálózatba vagy szövetségbe tömörülnének; 49,0 százaléuk úgy véli, valószínűleg hasznos lenne ez a lépés; egy szervezet vezetője szerint aligha, 13,7 százalék viszont nem tudja, hogy a hálózatba tömörülés fellendítené-e működésüket. Az alábbi ábra az eltérő vélemények arányát szemlélteti.

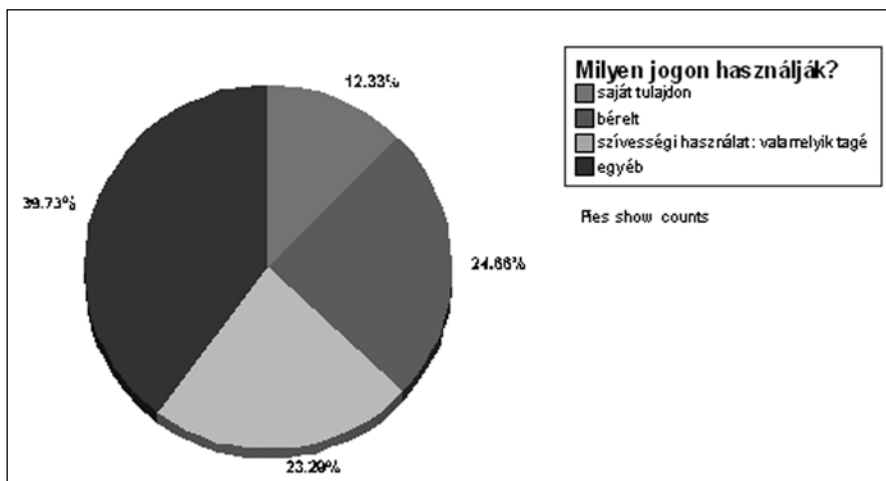
Azok a szervezetek, amelyek már tagjai valamely hálózatnak, inkább vélekednek úgy, hogy a tagság jótékonyan hat ténykedésükre. Nekik már van tapasztalatuk a hálózatba tömörülésről, illetve a hálózaton belüli működésről. Azok között, akik valószínűsítik a jobb működést a hálózatba tömörülés esetén, a legtöbben nem tagjai semmilyen civil tömörülésnek. Egyetlen olyan szervezet van, amely kategorikusan kijelentette, hogy nem juttatná előbbre a civil szervezetek működését egy hálózatba vagy szövetségbe való tagozódás.

9. Infrastruktúra, vagyion

A hatékony működéshez szükség van egy olyan helyiségre, ahol a szervezet tagjai össze tudnak jönni, hogy megbeszéljék folyó ügyeiket, a szervezet dolgait. Ez segíti az otthon és a szervezetben végzett munka elkülönülését. A szervezetek 54,4 százalékának van irodája (vagy egy olyan helyisége, melyet irodaként használhat), 45,6 százalékának nincs. Az iroda nagysága széles skálán mozog: 20 m² vagy annál kisebb az irodája a szervezetek 40,4 százalékának. 20 és 50 m² között mozog a civil szervezetek által használt irodák 25 százaléka. A szervezetek 28,8 százalékának van 50 és 100 m² közötti, míg 5,8 százalékának 100 m² fölötti irodája. Két szervezet adott számot arról, hogy több irodája is van.

A civil szervezetek mindössze 12,3 százalékának saját tulajdona a hivatali helyiség, 24,7 százalék pedig bérlő. 23,3 százalékban a szervezetek szívességi irodahasználatról számoltak be, ami sok esetben azt jelenti, hogy valamelyik tag lakását használják irodának, és ott tartják összejöveteleiket, megbeszélés-

seiket. 39,7 százalék jelölt meg „egyéb” irodahasználati jogviszonyt, ez szinte kivétel nélkül egy önkormányzati tulajdonban lévő „civil ház”, művelődési ház használatát jelenti.

A kérdőív kitért a civil szervezetek felszereltségére is. A szervezetek 34,6 százaléka közölte, hogy semmilyen vagyona nincs. A következő táblázat azt mutatja, hogy a felsorolt eszközzel a civil szervezetek hány százaléka rendelkezik:

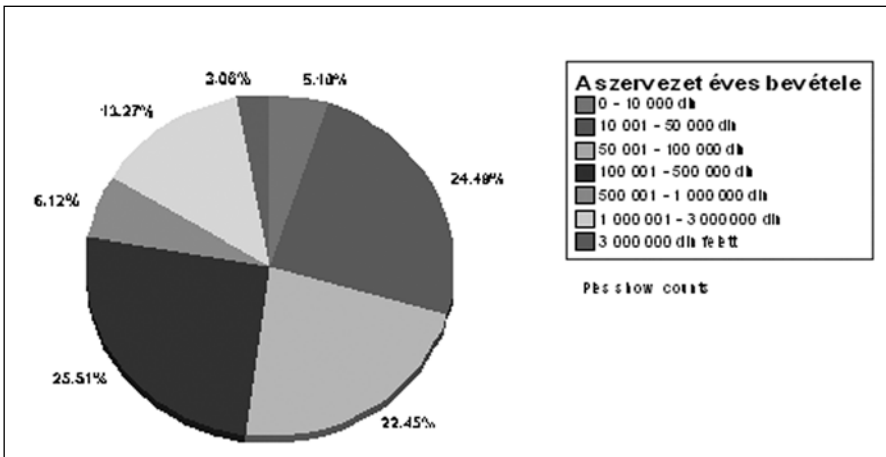
Eszköz	Százalék
Saját vezetékes telefon	23,1
Saját mobiltelefon	18,3
Saját számítógép (asztali)	37,5
Több saját számítógép (asztali)	13,5
Internetkapcsolat	34,6
Irodabútorok	33,7
Fénymásoló gép	15,4
Fax	20,2
Laptop	11,7
Projektor	8,7
Flipchart tábla	11,5
Vetítővászon	9,6
Írásvetítő	3,8
Spirálozó	3,8
Fényképezőgép	26,9
Nyomtató	31,7
Szkenner	26,2
Egyéb	17,3

A szervezetek többségének nincs meg a hatékony és jó működéshez szükséges infrastruktúrája. A fenti táblázatból kitűnik, hogy legfeljebb egy számítógéppel, illetve internetcsatlakozással vannak ellátva.

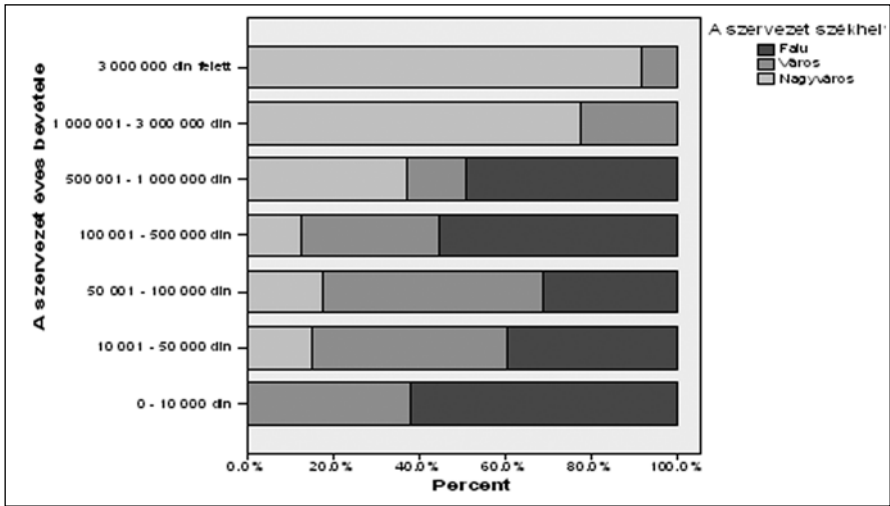
Arra a kérdésre, hogy milyen jellegű az internetkapcsolatuk, a civil szervezetek 19,1 százaléka adott választ: 7,7 százaléuk ADSL kapcsolattal, 3,8 százaléuk ISDN kapcsolattal, 3,8 százaléuk modemes és 3,8 százaléuk wireless kapcsolattal rendelkezik.

10. A civil szervezetek bevételei, pályázás

Nem mellékes, hogy a civil szervezetek évente mekkora pénzüsszeggel gazdálkodnak. Az idevonatkozó kérdésre a szervezetek 94,2 százaléka válaszolt, ami nyitottságukat bizonyítja. A következő eredményeket kaptuk:

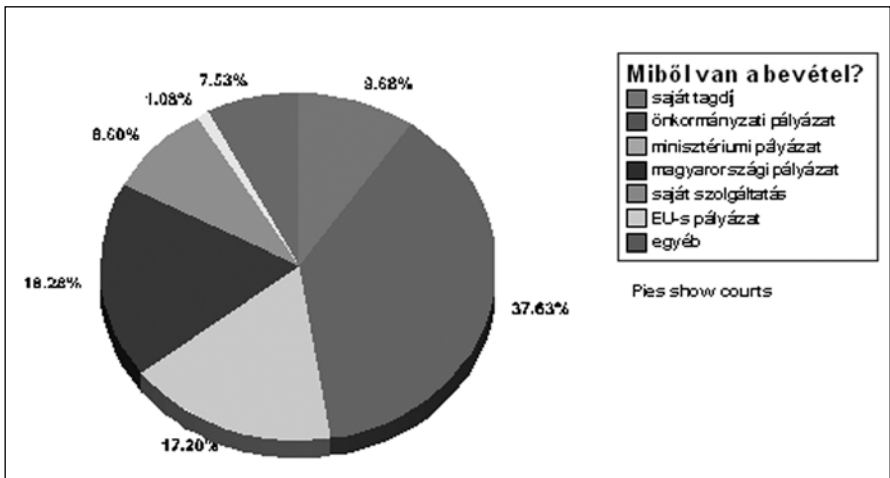

A vizsgált szervezeteknek mindössze 5,1 százaléka jut 10 ezer dinár alatti éves bevételhez. Amint látható, a következő három kategóriába tartozik a szervezetek háromnegyede: 24,5 százaléuknak 10–50 ezer dinár, 22,4 százaléuknak 50–100 ezer dinár, 25,5 százaléuknak pedig 100–500 ezer dinár között mozog az éves bevétele. Anyagi helyzetük, bevételük egymagában elárulja, hogy székhelyük falu, város vagy nagyváros.

Minél nagyobb a civil szervezet bevétele, annál valószínűbb, hogy a szervezet székhelye nagyváros. Az 1 millió dinár feletti bevétellel bíró szervezetek között nem találunk falusi székhelyűt. Ez fordítva is igaz: a 10 ezer dinár vagy kisebb bevétellel rendelkező szervezetek között nem találunk nagyvárosi civil szervezetet.

Fontos feltárni, hogy miből származik a bevétel legnagyobb része. Fontos, mert a biztos pénzforrás biztosítja a folyamatos működést. A szervezetek 9,7 százalékának a bevételét a tagdíj alkotja, 74,2 százaléka különböző szintű pályázatok útján jut hozzá, 8,6 százaléka pedig szolgáltatási díjból tesz szert bevételre.

Mint ábránk szemlélteti, a legtöbb szervezetnek az önkormányzati pályázatok jelentik a legnagyobb bevételi forrást. A szerbiai minisztériumi, illetve a magyarországi pályázatok megközelítőleg azonos számú szervezetnek nyújtanak anyagi segítséget. (A szerbiai minisztériumi pályázatokhoz soroltuk a különböző tartományi titkárságok pályázatait is.)

A civil szervezetek pályázataik 68 százalékával szerbiai kiíróhoz fordulnak, míg 32 százalékban magyarországi támogatásra pályáznak. Tehát elmondható, hogy a vajdasági szervezetek kétszer annyi pályázatot nyújtanak be Szerbiában, mint Magyarországon.

A szervezetek 22,4 százaléka Magyarországhoz folyamodik több pályázattal, 16,5 százalékuk fele-fele arányban pályázik Szerbiában és Magyarországon, és 61,2 százalék azoknak az aránya, amelyek Szerbiában adják be a pályázataik többségét. A szervezetek 29,4 százaléka kizárólag Szerbiában pályázik különböző támogatásokra.

Az átalakulóban lévő civil szektor egyik sajátja, hogy a civil szervezetek a támogatásokat, pénzforrást egyre inkább versenyhelyzetben, pályázatokon kell, hogy megszerezzék. A legkülönbözőbb pályázati kiírások jelennek meg manapság, némelyek egyszerűek, átláthatóak, némelyek viszont bonyolultak, kidolgozásuk sok munkát igényel. A megnyert pályázat gyakran nagyobb gondot okoz a szervezeteknek, mint a vesztes, mivel a projektum levezetéséhez nincs elég kapacitásuk, és nagy a veszély, hogy belebuknak a saját pályázatukba. Vizsgáljuk meg, hogy a civil szervezetek hogyan állnak hozzá a pályázáshoz.

A civil szervezetek többsége, 52,5 százaléka rendszeresen ír pályázatot, míg 33,7 százaléka csak ritkán. A szervezetek 6,9 százaléka mással íratja pályázatait (arra azonban nem tért ki kérdőívünk, hogy kivel íratja, megengedheti-e magának a pályázati cég szolgáltatását, vagy szolidaritásból segít valaki). A szervezetek 5,0 százaléka egyáltalán nem foglalkozik pályázással. Megvizsgáltuk, hogy a pályázással kapcsolatos magatartás mivel áll összefüggésben. Kitűnt, hogy a pályázással kapcsolatos magatartás nem mutat szorosabb összefüggést a szervezet vezetőjének iskolai végzettségével, sem a szervezet bejegyzésének évével, sem a szervezet székhelyével, sem pedig a szervezet tagjainak számával. A pályázási magatartás legszorosabban a szervezet éves bevételének függvénye. Ez nem meglepő, hiszen a magas bevételek egyik feltétele a pályázás.

Fontosnak éreztük megkérdezni a szervezeteket, hogy honnan értesülnek a különböző pályázatokról. Egyre több internetes honlapnak van pályázatfigyelői szolgáltatása, ami megkönnyíti az információk áramlását, illetve a *Magyar Szó* napilap is indított egy pályázatfigyelő rovatot. A következő táblázatból leolvasható, hogy a civil szervezetek hány százaléka használja a felsorolt információs csatornát:

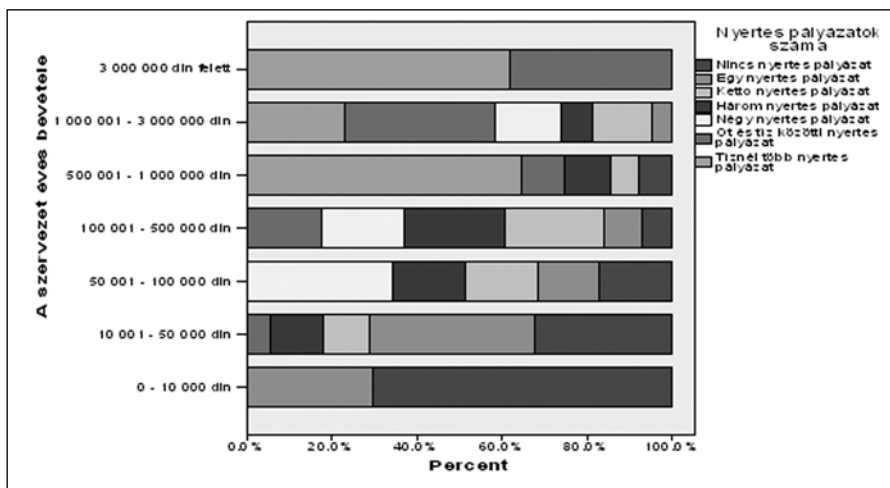
Információs csatorna	Százalék
Internetes honlapok	59,8
Újság	37,3
E-mail-es hírlevelek	40,2
Más civil szervezetek tagjai hívják fel figyelmüket a pályázatokra	29,4

Mint a táblázat mutatja, a szervezetek legnagyobb aránya internetkapcsolat segítségével értesül a különböző pályázati lehetőségekről, ideértve az e-mail-es hírleveleket is. Az internetkapcsolattal ellátott civil szervezetek 19,4 százaléka nem használja a világhálót pályázatokról való tájékozódásra. Velük szemben azok a szervezetek, amelyeknek nincs internetkapcsolatuk, 48,5 százalékban veszik igénybe a világhálót a pályázatokról való tájékozódásra. A civil szervezetek 37,3 százaléka újságokból is értesül a pályázati kiírásokról, 29,4 százalékuk pedig más civil szervezet révén informálódik róluk.

Rákérdeztünk arra is, hogy a civil szervezeteknek hány nyertes pályázatuk volt tavaly. A vizsgált vajdasági magyar civil szervezetek tavaly átlagosan 3,13 alkalommal pályáztak sikerrel. Árnyaltabb képet kapunk, ha a gyakoriság szerinti megoszlást is megvizsgáljuk:

Nem volt nyertes pályázatuk	19,1 %
Egy nyertes pályázat	20,2 %
Két nyertes pályázat	21,3 %
Három nyertes pályázat	14,9 %
Négy nyertes pályázat	6,4 %
Öt és tíz nyertes pályázat között	13,9 %
Tíznel több nyertes pályázat	4,2 %

A civil szervezetek 19,1 százalékának nem volt nyertes pályázatuk. Ebbe a csoportba tartoznak az egyáltalán nem, illetve csak ritkán pályázó szervezetek. Legtöbbjük egy (20,2 százalék) vagy két (21,3 százalék) alkalommal nyert pályázaton. Öt–tíz nyertes pályázata volt a szervezetek 13,9 százalékának, míg 4,2 százalékuknak tíznél is többször sikerült nyernie. A nyertes pályázatok száma szervesen összefügg a civil szervezet éves bevételével: minél magasabb a bevétel, annál több nyertes pályázata volt a szervezetnek.

Mint ábránkból kitetszik, a 10 ezer dinár alatti bevétellel rendelkező szervezetek mintegy 70 százalékának nem volt nyertes pályázata, ezzel szemben a legnagyobb bevételű szervezetek mintegy 60 százaléka tíznél is több alkalommal nyert pályázaton.

10.1. Állami támogatás

A civil szervezeteket az állam különböző pályázatokon elnyerhető pénzeszközökkel támogatja. Arról is megkérdeztük vezetőiket, hogy elegendőnek tartják-e a juttatást. Íme a válasz:

Sokkal több kellene	76,5 %
Kicsit több kellene	20,6 %
Pont elég	2,9 %
Kevesebb kellene	0,0 %

A szervezetek vezetőinek túlnyomó többsége (97,1 százalék) növelné a civil szférának juttatott állami támogatást.

Vezetőik 84,5 százaléka el tudná képzelni, hogy a jövőben a civil szervezetek részt vegyenek az önkormányzati döntésekben. Ezzel szemben 15,5 százalék távol maradna a politikától még helyi szinten is.

11. A civil szervezetek helyzetének megítélése

A kérdőív két kérdés erejéig kitért arra, hogy vezetői hogyan látják a civil szféra helyzetét, javult-e valamelyest az elmúlt években, vagy romlott, illetve hogyan tekintenek a jövőbe, bizakodva-e, vagy ellenkezőleg, borúlátón. A megkérdezettek az öt évvel ezelőtti állapotokhoz viszonyítva a következőképpen látják a jelent:

Sokkal jobb	1,9 %
Jobb	45,2 %
Ugyanolyan	33,7 %
Roszbabb	3,8 %
Sokkal rosszabb	0,0 %
Nem tudom	15,4 %

A szervezetek vezetőinek csak elenyésző része, 1,9 százaléka gondolja úgy, hogy ma sokkal jobb helyzetben van a civil szféra, mint öt évvel ezelőtt; 45,2 százaléka szerint javulás tapasztalható, 33,7 százaléka nem lát különbséget a jelenlegi és az öt évvel ezelőtti állapot között, míg 3,8 százaléka véli úgy, hogy rosszabb lett a helyzet. A megkérdezettek 15,4 százaléka nem tudott válaszolni a kérdésre, nagy részük azért, mert még nem tevékenykedik öt éve a civil szférában.

Arra a kérdésre, hogy javulni fog-e a civil szektor helyzete a jövőben, jobbra optimista válaszokat kaptunk.

Javulni fog	50,0 %
Ugyanígy lesz	13,5 %
Roszbabb lesz	1,0 %
Nem tudom	35,5 %

A vezetőiknek pontosan a fele vélekedett derülátóan, és a civil szféra helyzetének javulását jósolta, 13,5 százaléka nem lát különösebb módot a változásra, 35,5 százaléknyan viszont nem tudják, hogy milyen irányba mozdul el a civil szféra helyzete, ha egyáltalán változni fog. Szembeötlő érdekesség, hogy a bizakodás székhelyfüggő. Ugyanis a falusi székhelyű civil szervezetek 60 százaléka véli úgy, hogy javulni fog a helyzet, míg a nagyvárosiaknál ez az arány mindössze 25 százalék (ami nem azt jelenti, hogy pesszimisták lennének a nagyvárosi civil szervezetek vezetői, mivel körükben a „nem tudom” válasz volt a leggyakoribb). Ez annál különösebb, mert a falusi civil szervezetek vannak nehezebb helyzetben, mind a humán erőforrást, mind pedig az anyagi lehetőségeket illetően, mégis ők a reménykedőbbek, ők bíznak a helyzet javulásában.

12. Az önkéntesség

A civil szféra egyik jellegzetessége, hogy önkéntesek segítik a szervezetek 66,3 százalékának munkáját, 33,7 százalékuk azonban nem tart rá igényt.

Megkérdeztük vezetőiket, hogyan toborozzák az önkénteseiket. A következő táblázatból kitűnik, hogy a szervezetek hány százaléka él a különböző toborzási lehetőségekkel:

Elfogadják a jelentkezőket	35,1 %
Hirdetés útján,	3,2 %
iskolában, órákon,	9,6 %
rendezvényeiken toborozzák,	25,5 %
a tagok szervezik be őket	56,4 %

Megállapítható, hogy az önkéntesek toborzására a szervezetek nem mindig választják az aktív csatornákat. Nem ők szólítják meg a potenciális önkéntes segítőt, hanem inkább megvárják, hogy azok keressék fel őket, vagy személyes kapcsolatok útján jussanak el rendezvényeikre, s kapcsolódjanak be a szervezetek teljes tevékenységébe.

Az önkéntes munkának nincsen túl nagy hagyománya a Vajdaságban, következőképp a civil szervezetek nehezen tudják mozgósítani az embereket. A vezetők 26,6 százaléka számolt be arról, hogy mindenki szívesen besegít a munkába; 26,6 százalék azok aránya is, akik úgy gondolják, hogy az emberek szóban támogatják szervezetüket, de önkéntes munkát nem vállalnak.

Mindenki szívesen segít	26,6 %
Szóban támogatnak, de önkéntes munkát nem vállalnak	26,6 %
Nehezen tudunk önkénteseket toborozni	41,5 %
Egyéb	5,3 %

Szembeötlő, hogy 41,5 százalék azok aránya, akik csak nehezen tudják mozgósítani az embereket, s önkéntes munkára ösztönözní őket. A lehangoló helyzet csak akkor javulhat, ha a társadalomban megváltozik az önkéntes munkához való hozzáállás, ha megnő a civil szférában végzett tevékenység becsülete. Különösen fontos ez a fiatalok vonatkozásában. Számukra érdekes elfoglaltságokat, ismeretszerzési és szórakozási formákat kell találni ahhoz, hogy bekapcsolódjanak egy-egy civil szervezet tevékenységébe.

13. Képzési formák

A civil szféra zavartalan működéséhez elengedhetetlen, hogy a szervezetek tagjai és vezetői tisztában legyenek tevékenységük sajátjaival, értsék és érvényesítsék az idevonatkozó elveket, ismérveket. Az ehhez szükséges tudást anyagot elsajátíthatják az egyre szélesebb körben elterjedt, kimondottan az ő számukra szervezett sokszínű képzési formák révén. A szervezetek 51,5 százalékából több személy is részt vett valamilyen tanfolyamon, 17,5 százalékából csak egy, 31 százalékából nem akadt egyetlen érdeklődő sem.

A képzési formák nagy része a szervezetek tevékenységi köréhez kötődik, de sok olyan képzés is van, amely a civil szervezet zavartalan működtetését,

tevékenységének hatékonyabbá válását szolgálja. Ezek a következők: humán-erőforrás-menedzsment, nonprofit menedzserképzés, önkéntesek képzése, pályázatírás, rendezvényszervezés, civil szféra lehetőségei, hálózatépítés, civilek együttműködése, fundraising (forrásteremtés), projektciklus menedzsment. A legnépszerűbb és legtöbbet említett képzés a pályázatírói képzés, amelyen a szervezetek 26,1 százaléka részt vett már.

A szervezetek képzési formákat, tanfolyamokat látogató tagjainak 72,7 százaléka véli úgy, hogy a tanfolyamok nagyon sok hasznosítható információt nyújtanak; 20,8 százalékuk szerint azonban csak elenyésző ismerethez jutnak, 6,5 százalékuk úgy véli, hogy a tanultakat nem lehet hasznosítani a gyakorlatban.

14. Szervezetfejlesztés

Megkérdeztük a szervezeti vezetőket, hogy milyen nehézségekkel szembesülnek tevékenységük során. A kérdésre adott válaszok két dolog köré csoportosultak: az egyik a pénzhiány volt, a másik az emberek passzivitása. Sokan panaszkodtak arra, hogy a szervezetek nem fognak össze. A támogatások rendszertelenségét is nehezményezték a megkérdezettek.

Ehhez kapcsolódóan rákérdeztünk arra is, hogy mire lenne a szervezeteknek szükségük a jobb működéshez. Természetesen sokan jelölték meg az anyagiakat, a saját irodát, illetve egy főállású alkalmazottat. A szervezetek bevételei pályázatoktól függenek, tehát esetlegesek, nem csoda hát, hogy sokan említették a biztos anyagi háttér megteremtését, a támogatások kiszámíthatóságát. Ezek jogos elvárások, annál inkább, hiszen a civil szervezetektől is megkövetelik a több évre való előretervezést.

Igyekeztünk felmérni a civil szervezetek igényeit a képzési formákat illetően is. Megkérdeztük, hogy vezetőik milyen tanfolyamokat tartanának fontosnak, amelyek segítenék a működésüket. Sokan a saját tevékenységükkel összefüggő témaköröket említettek, de megfogalmazódtak olyan igények is, amelyek a civil szféra professzionalizálódásához vezethetnek. Íme néhány közülük: jogi és könyvelési ismeretek, menedzserképzés, üzleti tervek kidolgozása, adomány-szerzés.

A szervezetek vezetőit megkérdeztük arról is, hogy szerintük mekkora szükség van a civil szervezetekre a társadalomban. Egy ötfokozatú skálán kellett bejelölniük a választ. Ezen az ötödik képviselte az „igen, nagy szükség van rájuk”, az egyes pedig az „egyáltalán nincs szükség rájuk” álláspontot. A vezetők 70,9 százaléka értett egyet az 5. pontban foglaltakkal, 23,3 százaléka a 4-est, illetve 4,9 százaléka a 3-ast bekarikázva semleges választ adott. Csupán egy szervezet vezetője vélekedett úgy, hogy egyáltalán nincs szükség a civil szervezetek munkájára a társadalomban.

A civil szférában tevékenykedők motivációi minden bizonnyal széles skálán mozognak, azonban nem elhanyagolható, hogy a társadalom hogyan viszonyul

a munkájukhoz, illetve az önkéntes munkához. A vezetők egyharmada véli úgy, hogy a társadalom elismeréssel adózik nekik áldozatos munkájukért, míg kétharmaduk úgy érezte, hogy közömbös iránta. Az önkéntes munkával kapcsolatban még rosszabb a véleményük, hiszen mindössze 25,7 százalékuk mondta azt, hogy a társadalom megbecsüli az önkéntes munkát.

A pályázati lehetőségek mellett a civil szervezetek más pénzforrásokra is szert tehetnek: gyűjthetnek adományokat, illetve kereshetnek szponzorokat. A szervezetek 48 százaléka folyamodott már az első lehetőséghez tevékenysége során, 52 százalékuk nem élt vele. Szponzorok keresése rendezvények támogatásához viszont sokkal népszerűbb: hiszen a szervezetek 80,6 százaléka próbálta ki sikerrel a 19,4 százalékkal szemben.

Pénzadományok gyűjtése	48,0 %
Szponzori támogatás kieszközlése	80,6 %

Egy szervezet hatékony működésének feltétele, hogy legyen rövid, illetve hosszú távú terve. Ennek elkészítéséért a vezetőség a felelős. A vizsgált vajdasági magyar civil szervezetek 19,6 százalékának van éves terve, de nem szakzerű megfogalmazásban, 78,4 százalékuknak írott formában van éves tervük, és mindössze két civil szervezet nem készítette el.

Van éves terv, de nem írott formában	19,6 %
Írott éves terv	78,4 %
Nincs éves terv	2,0 %

A szervezetfejlesztés szempontjából következő lépés a szervezet tevékenységére vonatkozó hosszú távú tervek előkészítése és kidolgozása. A szervezetek 44,7 százalékának van hosszú távú terve, de nem írott formában, 30,1 százalékuknak tételesen kidolgozott távlati terve van, 25,2 százalékuk még nem irányzott elő ilyen tervet.

Van hosszú távú terv, de nincs leírva	44,7 %
Írott hosszú távú terv	30,1 %
Nincs hosszú távú terv	25,2 %

A vezetőket megkérdeztük arról is, hogy szervezetük tevékenysége mennyire ismert a lakosság körében. Íme a válaszok: 68,6 százalékuk vélekedett úgy, hogy a lakosság jól ismeri szervezetüket, 29,4 százalékuk szerint csak kevésbé szereznek tudomást az emberek a tevékenységükről, ketten pedig kijelentették, hogy a lakoságnak fogalma sincs, mit kínál nekik szervezetük.

15. A civil szervezetek rendezvényei

A szervezeti vezetőket megkértük arra, hogy sorolják fel az általuk szervezett három legfontosabb rendezvényt. A megkérdezetteknek mindössze 5,8 százaléka nem tudott számot adni egyetlen saját rendezvényről sem. Velük szemben mások legalább ötöt felsoroltak, ám az ő esetükben is csak hármat regisztráltunk. A megkérdezett 104 civil szervezet 273 saját szervezésű rendezvényről tett említést.

16. Együttműködés az önkormányzattal

A civil szervezetek és az önkormányzatok közötti viszony nagyon fontos mindkét szereplő szempontjából: az önkormányzatnak valamilyen szinten szüksége van jól működő civil szervezetekre, melyekre bizonyos feladatokat átháríthat, ugyanakkor a fejlett civil szféra nyilvános ellenőrzést is jelent az önkormányzatok számára, ezt viszont nem minden önkormányzat viseli jól.

Megkértük a civil szervezetek vezetőit, hogy értékeljék az önkormányzatok hozzájuk való viszonyulását. Az átlagosztályzat 3,13 lett, magyarul: az önkormányzatok nem is zárkoznak el a szervezetektől, de nem is olyan nyitottak feléjük. A szervezetek 33,7 százaléka (4-es és 5-ös osztályzat) véli úgy, hogy az önkormányzat nyitott vagy többnyire nyitott irántuk, 25,7 százaléka pedig úgy érzi, hogy az önkormányzat számára közömbös a tevékenységük.

17. A civil szervezetek működésének megítélése

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a szervezetek hogyan ítélik meg saját tevékenységüket, működésüket. Állításokat soroltunk fel, s nekik el kellett dönteniük, hogy melyik mennyire igaz szervezetükre. Ötfokozatú skálán kellett osztályozni az állításokat. Az egyes jelentette az „egyáltalán nem igaz”-at, az ötös pedig a „teljes mértékben igaz”-at.

A különböző állításoknak az átlagosztályzata a következőképpen alakult:

Folyamatosan fejlődő civil szervezet vagyunk	4,13 %
Sikeresek vagyunk	3,93 %
Elismerik a munkánkat	3,57 %
Jók a kapcsolataink	4,06 %
Jó, összetartó társaság vagyunk	3,99 %
Épphogy fenn tudjuk tartani magunkat anyagilag	3,31 %
Széthúzás van a szervezetben	1,80 %
Domináns a vezetés	3,62 %
Nincs elég szakemberünk	3,18 %
Nincs elég önkéntesünk	3,48 %
Sok a passzív tagunk	3,04 %

Az egyes állításoknál a különböző osztályzatok a következő gyakorisággal fordulnak elő:

	Folyamatosan fejlődő civil szervezet vagyunk	Sikeresek vagyunk	Elismerik a munkánkat	Jók a kapcsolataink	Jó, összetartó társaság vagyunk	Épphogy fenn tudjuk tartani magunkat
1 – egyáltalán nem igaz	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	7,0
2	6,2	6,2	14,4	2,0	5,1	21,0
3	21,6	22,7	33,0	26,0	24,5	31,0
4	24,7	43,3	29,9	36,0	36,7	16,0
5 – teljesen igaz	47,4	27,8	21,6	36,0	33,7	25,0

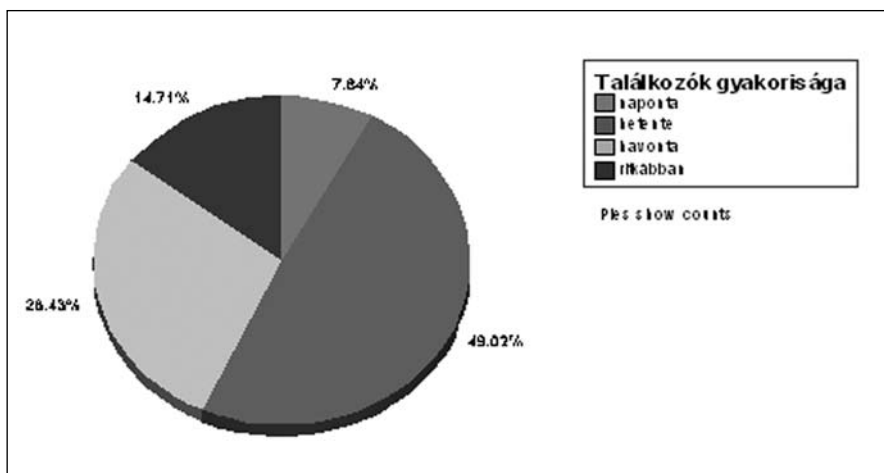
	Széthúzás van a szervezetben	Domináns a vezetés	Nincs elég szakembertünk	Nincs elég önkéntesünk	Sok a passzív tagunk
1 – egyáltalán nem igaz	54,6	9,7	17,2	8,2	18,6
2	21,6	4,3	19,2	12,4	19,6
3	13,4	24,7	15,2	27,8	24,7
4	9,3	36,6	25,3	25,8	13,4
5 – teljesen igaz	1,0	24,7	23,2	25,8	23,7

Az első állítás („Folyamatosan fejlődő szervezet vagyunk”) átlaga lett a legmagasabb. Ez bizakodásra adhat okot. A vezetőknek megközelítőleg a fele teljes mértékben igaznak vélte ezt az állítást az általa képviselt szervezetre vonatkozólag, míg további 24,7 százalékuk 4-es osztályzatot adott erre az állításra.

A vezetők java része sikeresnek tartja szervezetét, még ha a négyes osztályzat több is, mint az ötös. Körülbelül a fele meg van róla győződve, hogy elismerés kíséri munkáját. Mintegy háromnegyede véli úgy, hogy jó kapcsolatokkal rendelkezik, ami nagyon fontos egy civil szervezetek életében. A tagságról 70,4 százalékuk nyilatkozta, hogy jó és összetartó társaság. Az anyagi helyzettel már kevésbé elégedettek: 41 százalékuk jelentette ki, hogy épphogy fenn tudják tartani magukat. Jó hír, hogy a vezetők nagy többsége szerint nincs széthúzás

a szervezetekben. Ez a helyzet a vezetőséget dicséri, amely a megkérdezettek többsége szerint domináns tényező. A szervezeteknek mintegy a fele küzd a szakemberek és az önkéntesek hiányával. A vezetők 37,1 százaléka közölte, hogy sok a passzív tag a szervezetben.

A civil szervezetek 7,8 százaléka esetében a tagok napi rendszerességgel tartják a kapcsolatot, 49,0 százalékában heti rendszerességgel, míg 28,4 százalékukban havonta. A szervezetek 14,8 százalékának tagjai ennél is ritkábban találkoznak.

A civil szervezeteknek egy találkozásuk átlagosan két és fél óráig tart. A következő táblázat a találkozók tartamát, illetve gyakoriságát mutatja ki százalékban:

1 óra	11,5 %
1 óra 30 perc	14,6 %
2 óra	35,4 %
2 óra 30 perc	5,2 %
3 óra	16,7 %
3 óránál tovább tart	16,7 %

Jól látható, hogy a legtöbb szervezet kétórás megbeszéléseket szervez. Érdekes, hogy a találkozók gyakorisága nem mutat jelentős összefüggést a találkozók hosszával:

Naponta	2,50 óra
Hetente	2,52 óra
Havonta	2,67 óra
Ritkábban	1,92 óra

Akik naponta találkoznak, majdnem azonos tartamú megbeszélést tartanak, mint a hetente összegyűlők; kicsit hosszabb megbeszélést tartanak a havonta találkozóknak, akik pedig ennél is ritkábban találkoznak, azok átlagosan mintegy két órára gyűlnek össze.

A szervezet működése szempontjából nagyon fontos, hogy milyen a hangulat a szervezetben. Az ezt firtató kérdéseinkre a következő válaszokat kaptuk:

Barátságos	63,4 %
Toleráns	16,8 %
Empatikus	3,0 %
Hűvös	2,0 %
Zárkózott	1,0 %
Nyitott	10,9 %
Egyéb	3,0 %

A szervezetek nagy részében barátságos hangulat uralkodik, ami valószínűleg annak (is) köszönhető, hogy a civil szervezetek alapítói baráti viszonyban vannak egymással. Azonban a professzionalizálódás folyamatában ez akadály is lehet, mivel a szervezet érdekeinek érvényesítése során elkerülhetetlenek a konfliktusok és a kemény bírálat. Baráti társaságban pedig talán nehezebb a számonkérés, mint egy olyan szervezetben, ahol a cél a közös, nem pedig a múlt.

A második leggyakrabban választott jelző a „toleráns” volt, ami – lévén, hogy többnemzetiségű térségről van szó – nem is annyira meglepő. Ezzel öszszecsengő jelző – amely még említést érdemel – a „nyitott”.

A szervezeten belüli kommunikációra is kitértünk, kérdéseinkre a vezetők válaszoltak. Különböző állításokat soroltunk fel, és egytől ötig kellett osztályozni, hogy mennyire vonatkoztathatók szervezetükre (az egyes jelentette az „egyáltalán nem jellemzőt”, az ötös jelentette a „teljesen jellemzőt”). A különböző állítások átlagosztályzata a következőképpen alakult:

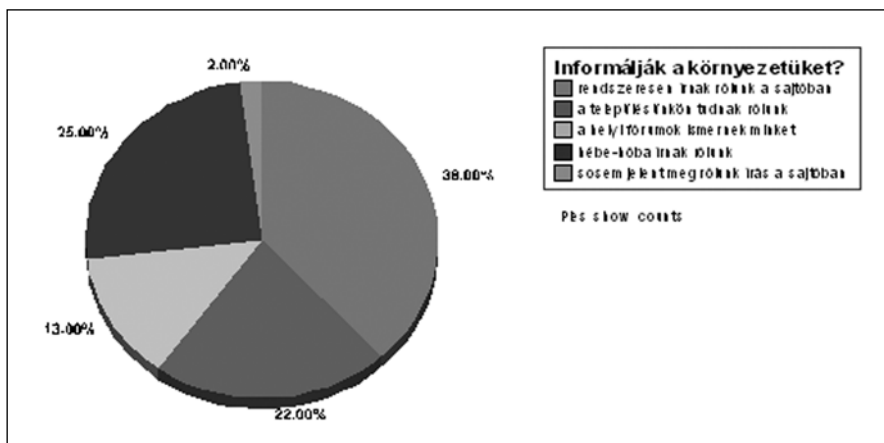
A legfontosabb dolgokat együtt beszéljük meg	4,38
A vezetők megosztják az információt a tagsággal	4,42
A vezetők nem adnak át elég információt a tagoknak	1,72
Átlátható a szervezet kommunikációja minden tag számára	4,05
Rendszeresen tartunk beszámolókat az elvégzett munkáról	4,34
Interneten keresztül rendszeresen tájékoztatjuk egymást	2,72
Telefonon keresztül rendszeresen tájékoztatjuk egymást	3,76

	A legfontosabb dolgokat együtt beszéljük meg	A vezetők megosztják az információt a tagsággal	A vezetők nem adnak át elég információt a tagoknak	Átlátható a szervezet kommunikációja minden tag számára	Rendszeresen tartunk beszámolókat az elvégzett munkáról	Interneten keresztül rendszeresen tájékoztatjuk egymást	Telefonon keresztül rendszeresen tájékoztatjuk egymást
1 – egyáltalán nem igaz	0,0	0,0	56,7	2,1	1,0	37,6	8,9
2	2,9	1,9	22,7	3,1	2,0	13,9	3,0
3	11,7	8,7	13,4	21,6	17,8	11,9	24,8
4	30,1	35,0	6,2	34,0	20,8	11,9	29,7
5 – teljesen igaz	55,3	54,4	1,0	39,2	58,4	24,8	33,7

Az első kijelentés kapta a második legnagyobb átlagosztályzatot, ami azt tükrözi, hogy a szervezetekben túlnyomórészt közvetlen demokrácia érvényesül a fontosabb döntések meghozatalakor. A civil szervezetek vezetőinek többsége úgy érzi, hogy az általuk birtokolt információkat megosztják a tagsággal. Ez is annak a bizonyítéka, hogy e szerveződések a társadalom apró sejtjei, s mint ilyenek, a közvetlen demokrácia szellemében működnek.

A szervezet kommunikációjával már nincsenek ennyire megelégedve a megkérdezettek. Persze, azt a tényt, hogy a szervezeti kommunikáció nem teljesen átlátható, nem biztos, hogy ártó szándék okozta, hiszen egy szervezeten belül ezt ki kell építeni, de nem olyan egyszerű dolog. Az elvégzett munkáról való beszámolás szintén a demokratikus oldalát erősíti a szervezeteknek, és láthatjuk, hogy erre adtak legnagyobb arányban 5-ös osztályzatot a megkérdezettek. A szervezeten belüli információs csatornák közül az internetet a szervezetek 37,6 százaléka egyáltalán nem veszi igénybe, 24,8 százaléka viszont rendszeresen. A telefonon való értesítés inkább jellemző a szervezetekre: összeadva az 5-ös és a 4-es osztályzatokat, kitűnik, hogy a szervezetek 63,4 százaléka használja ezt a kommunikációs csatornát.

A szervezetek szempontjából fontos, hogy a környezetük tudjon róluk, hiszen a civil szféra erejét a nyilvánosság adja. Ennek egyik formája a médiában való megjelenés, az információk így juttathatók el a lakossághoz. Ezzel kapcsolatban a következő eredményeket kaptuk:

A civil szervezetek 38 százalékaról rendszeresen tájékoztat a média. Ez egész magas aránynak mondható. Ha ehhez hozzávesszük azt a 25 százalékot, amely azoknak a szervezeteknek az arányát mutatja, amelyekről híbe-hóba ír a sajtó, akkor már a szervezetek 63 százalékánál járunk. A szervezetek 22 százalékát a településükön, míg 13 százalékukat a helyi fórumok ismerik. A szervezeteknek mindössze 2 százalékaról nem jelent meg soha írás a sajtóban.

III. ÖSSZEZÉS

A kutatás elsődleges célja a vajdasági magyar civil szervezetek helyzetének felmérése volt. Többek között vezetőikre, illetve tagságukra, felszereltségükre, kapcsolataikra, problémáikra, nehézségeikre voltunk kíváncsiak. Az adatbázisba mintegy 400 civil szervezet került be. A kérdőíveket 104 civil szervezet töltötte ki, s juttatta vissza, a megkérdezettek 22,1 százaléka.

A civil szervezetek megközelítőleg kétharmadának tagsága nem több, mint 50 fő. Megállapítható, hogy a kis és közepes szervezetek alkotják a többséget a civil szférában; arra is fény derült, hogy tagságuk nem a fiatalokból verbuválódik, hanem inkább a középkorúakból. Tevékenységük és működésük nagyban függ a vezetőiktől, rátermettségüktől. A szervezet élén állóknak több mint a fele felsőfokú végzettségű.

A vajdasági magyar civil szféra egyik jellemzője, hogy nagyon kevés főállású alkalmazottat foglalkoztat. A civil szervezetek vezetői 88,4 százalékban munka mellett önkéntesként látják el feladatukat, és csak 5,8 százalékuk szerződéses tiszteletdíjasként. Legalább egy mellékállású alkalmazottja a civil szervezetek 3,8 százalékának van, további egy százalékának pedig kettő.

A hálózatba tömörülést vizsgálva kitűnt, hogy a vajdasági civil szervezetek 64,6 százaléka tagja valamilyen civil hálózatnak, míg 35,4 százaléka nem tagja. A Vajdaságban párhuzamosan két civil hálózat is kiépülően van. A Vajdasági Fejlesztési Háló a Vajdasági Magyar Szövetség kezdeményezésére jött létre,

célja a Vajdaság területét átfogó közösségfejlesztési hálózat létrehozása. A megkérdezettek 58,8 százaléka csatlakozna ehhez a kezdeményezéshez. A Vajdasági Magyar Civil Szövetséget civil szervezetek alapították, hogy hatékonyabbá tegye a vajdasági magyar civil szervezetek munkáját. A megkérdezettek 65,7 százaléka efelé orientálódik.

A szervezetek 54,4 százalékának van hivatali helyisége, de mindössze 12,3 százalékának saját tulajdona az iroda, 24,7 százaléka bérlő és 39,7 százaléka egyéb jogviszonyban használ irodának egy helyiséget. Rákérdeztünk a civil szervezetek felszereltségére is: 34,6 százalékuknak nincs semmilyen vagyona. A szervezetek többsége nem rendelkezik a zavartalan és hatékony működéshez szükséges infrastruktúrával. Megvizsgáltuk a civil szervezetek éves bevételét is: 5,1 százaléka rendelkezik 10 ezer dinárral, 24,5 százaléka 10–50 ezer dinárral, 22,4 százalékuknak 50–100 ezer dinár a bevétele. Ezenkívül 25,5 százalékuk 100–500 ezer dinárból gazdálkodik. A működésükhöz szükséges pénzt saját tagdíjból (9,7 százalék), pályázatok útján (74,2 százalék), szolgáltatásokból (8,6 százalék) teremtik elő

A szervezetek vezetőinek csak elenyésző része (1,9 százaléka) véli úgy, hogy a civil szféra ma sokkal jobb helyzetben van, mint öt évvel ezelőtt, 33,7 százaléka nem lát különbséget a jelenlegi állapot és az öt évvel ezelőtti között. Arra a kérdésre, hogy javulni fog-e a civil szektor helyzete a jövőben, jobbára optimista válaszokat kaptunk.

A civil szféra fő jellegzetessége, hogy önkéntesek segítik a szervezetek 66,3 százalékának munkáját. A vezetők 26,6 százaléka számolt be arról, hogy mindenki szívesen segít szervezetüknek, és 26,6 százalék azok aránya is, akik úgy gondolják, hogy az emberek szóban támogatják a szervezetüket, de önkéntes munkát nem vállalnak. A működésükben tapasztalt legnagyobb nehézségeket is megjelölték: az egyik a pénzihiány, a másik az emberek passzivitása. Ehhez kapcsolódóan rákérdeztünk arra is, hogy mire lenne a szervezeteknek szükségük a jobb működéshez. Természetesen sokan jelölték meg az anyagiakat, saját irodát, illetve legalább egy főállású alkalmazottat.

A vezetők többségükben úgy gondolják, hogy a társadalom nem becüli meg a civil szervezetek munkáját.

A civil szervezetek és az önkormányzatok közötti viszony nagyon fontos mindkét szereplő szempontjából: a vizsgálat során a vezetők értékelték az önkormányzatoknak a szervezetük iránt tanúsított nyitottságát. Az átlagosztályzat 3,13 lett, ez azt jelenti, hogy az önkormányzatok nem zárkóznak el ugyan a szervezetektől, de nem is kellően nyitottak feléjük.

A civil szervezetek 38 százaléka jelenik meg rendszeresen a médiában.

A civil szféra nagyon fontos a társadalom számára, de fejlesztése átgondolt, részleteiben kimunkált stratégia meghatározását követeli meg. Munkánkban erre tettünk kísérletet.

A kutatást anyagilag a Szülőföld Alap támogatta

Fact-Finding Survey into the Situation of the Hungarian Civil Organizations in Vojvodina

The aim of our research was to sum up the situation of the Hungarian civil organizations in Vojvodina. The research was conducted on the method of quantitative analysis; questionnaires were sent out to the leaders of Hungarian civil organizations in Vojvodina. The questionnaire consisted of several blocks of questions including questions on the organization's infra structure, human resources, their experience concerning competitions, their needs for further training, their vision of the future, and their economic situation. More than a hundred organizations with a total number of 14,376 members returned the completed questionnaires. We studied and summed up the characteristic features or experiences of these organizations in our paper.

Keywords: civil sphere, civil organization, the situation of civil organizations, questionnaire survey